

**ԱԿՆՀԱՅՑ ՀԱՆՑԱԿՈՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ ՁԵՌՔ ԲԵՐՎԱԾ ԳՈՒՅՔԻ
ՀԱՓՇՏԱԿՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ**

ՄԻՍԱԿ ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

Հափշտակությունները ճիշտ որակելու անհրաժեշտ նախադրյալներից մեկը սեփականության քրեաիրավական պաշտպանության շրջանակների հստակեցումն է, ինչը պետք է կատարվի քրեական իրավունքի պաշտպանիչ գործառույթի տեսանկյունից: Այդ առումով որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում «գողը գողից գողացավ» իրավիճակում անձի արարքին քրեաիրավական գնահատական տալու հարցը:

Ընդհանուր ձևակերպմամբ հարցը հետևյալն է. արդո՞ք ք՝ ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի հափշտակությունը¹ կարելի է համարել սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություն: Մեր կարծիքով, այդ հարցն անհրաժեշտ է քննարկել երկու տեսանկյունից՝

1. երբ հափշտակվող գույքը սեփականատիրոջ տիրապետումից դուրս է եկել վերջինիս կամքից անկախ (հափշտակվել կամ շորթվել է),

2. երբ սեփականատերն ինքն է իր գույքը դրել հանցավոր շրջանառության մեջ (տվել է որպես կաշառք, գույքը որպես հատուցում օտարել է այլ հանցավոր «գործարքների» ժամանակ, օրինակ՝ այդ գույքով ապօրինաբար ձեռք է բերել թմրամիջոց, վճարել է վարձու մարդասպանին և այլն):

Առաջին իրավիճակում հափշտակված կամ շորթված գույքի հափշտակության քրեաիրավական գնահատականի հարցում մասնագիտական գրականության մեջ միասնական կարծիք չկա:

Որոշ հեղինակներ կարծում են, որ գույքի հափշտակությունը հնարավոր է միայն օրինական տիրապետումից այն վերցնելու դեպքում, և հափշտակվածի հափշտակությունը չի կարող համարվել սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություն²: Ա. Ա. Պինանը նշված մոտեցումը հիմնավորում է նրանով, որ հափշտակված գույքի հափշտակությունը վնաս չի պատճառում սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությ-

¹ Սույն հոդվածում «ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի հափշտակություն» բառակապակցության մեջ «հափշտակություն» տերմինն օգտագործվում է որոշակի վերապահումով. այն պետք է հասկանալ որպես ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքին անհատույց տիրանալը՝ այն հանցավորի-նր կամ այլ անձինը դարձնելու նպատակով:

² Տե՛ս «Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации». М., 2004, էջ 360:

յունների օբյեկտ համարվող հասարակական հարաբերությունների ողջ համալիրին: Որպես քրեաիրավական պաշտպանության օբյեկտ՝ սեփականության հարաբերությունները ունեն երկու հարթություն՝ սեփականատիրոջ ու գույքի միջև (սուբյեկտ-օբյեկտ) հարաբերություն և սեփականատիրոջ ու այլ անձանց միջև (սուբյեկտ-սուբյեկտ) հարաբերություն: Հափշտակված գույքի հափշտակությունը չի խախտում սեփականատիրոջ ու գույքի միջև հարաբերությունը, քանի որ դրա առարկան այնպիսի գույքն է, որն արդեն դուրս է եկել սեփականատիրոջ (օրինական տիրապետողի) տիրապետումից³: Ըստ Վ. Դ. Ֆիլիմոնովի՝ հափշտակված գույքի հափշտակությունը չի խախտում սեփականատիրոջ իրավունքները, քանի որ նա արդեն զրկված է իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ իրավական իշխանություն իրականացնելու հնարավորությունից⁴:

Դրան հակառակ՝ մի շարք հեղինակներ այն կարծիքն են արտահայտում, որ հափշտակության դեպքում գույքը հանցավորի կողմից կարող է վերցվել ոչ միայն սեփականատիրոջից կամ այլ օրինական տիրապետողից, այլ նաև այլ անձից, օրինակ՝ նրանից, ով նախկինում հափշտակել է այդ գույքը⁵: Դեռևս 20-րդ դարի սկզբին Ն. Ս. Տազանցը գրել է, որ գողության հասկացությունը հանգեցվում է գույքը փաստացի տիրապետողի դեմ ոտնձգությանը, անկախ այն հանգամանքից, թե ով է գույքի տիրապետողը՝ սեփականատեր, վարձակալ թե անբարեխիղճ տիրապետող. գույքը կարելի է հափշտակել նույնիսկ գողից⁶: Այդ մտեցման կողմնակից էր նաև Ա. Ա. Ժիժիլենկոն, ըստ որի՝ հափշտակված գույքի հափշտակությունը նույնպես հափշտակություն է, քանի որ երկրորդ հափշտակողի համար տվյալ գույքը ուրիշի գույք է, որովհետև գտնվում է այլ անձի տիրապետման ներքո⁷:

Խորհրդային քրեական իրավունքի գիտության մեջ նույնպես հափշտակված գույքի հափշտակությունը ավանդաբար համարվել է հափշտակություն: Այսպես, ըստ Գ. Ա. Կրիգերի՝ հափշտակված գույքը հափշտակելը պետք է որակվի որպես հափշտակություն, քանի որ այդ արարքը բարդացնում կամ ամբողջությամբ բացառում է գույքը օրինական տիրապետողին վերադարձնելու հնարավորությունը, և ստացվում է, որ սեփականությանը վնաս է պատճառվում երկու իրավախախտների համակցված գործողությունների հետևանքով⁸: Վ. Ա. Վլադիմիրովի

³ Տե՛ս **Пинаев А. А.** Уголовно-правовая борьба с хищениями. Харьков, 1975, էջ 18:

⁴ Տե՛ս **Филимонов В. Д.** Охранительная функция уголовного права. СПб., 2003, էջ 27:

⁵ Տե՛ս **Верина Г. В.** Дифференция преступлений против собственности: Проблемы теории и практики. Саратов, 2003, էջ 101, Российское уголовное право. Особенная часть. Т. 2. М., 2006, էջ 172, **Бойцов А. И.** Преступления против собственности. СПб., 2002, էջ 197:

⁶ Տե՛ս **Таганцев Н. С.** Уложение 22 марта 1903 г. СПб., 1904, էջ 854:

⁷ Տե՛ս **Жижиленко А. А.** Преступления против имущества и исключительных прав. М., 1928, էջ 63 – 64:

⁸ Տե՛ս **Кригер Г. А.** Квалификация хищений социалистического имущества. М., 1974, էջ 47 – 48:

կարծիքով՝ ապօրինի տիրապետումից գույքը հափշտակելու դեպքում տուժող է համարվում գույքի սեփականատերը, քանի որ վնասը վերջին հաշվով պատճառվում է հենց իրեն⁹: Նշված տեսակետի կողմնակից էին նաև Գ. Անաշկինը և Զ. Վիշինսկայան, ովքեր գտնում էին, որ հափշտակված գույքի հափշտակությունը ևս համարվում է հափշտակություն, քանի որ տվյալ իրավիճակում օրենքը պաշտպանում է ոչ թե ապօրինի տիրապետողի շահերը, այլ սեփականատիրոջը պատկանող գույքային իրավունքների իրացման պայմանները¹⁰: Ըստ Բ. Ս. Նիկիֆորովի՝ այն դեպքերում, երբ գույքը հափշտակվում է այն անձից, ով դա ձեռք էր բերել հանցավոր ճանապարհով, առկա է սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություն, քանի որ տվյալ արարքը ոտնձգում է գույքի սկզբնական տիրապետողի սեփականության դեմ: Սեփականատիրոջ օրինական շահն այն է, որ իր գույքը վերադարձվի իրեն կամ օգտագործվի իր շահերի համար¹¹: Նշված տեսակետի հետաքրքիր հիմնավորում է բերել Ա. Ի. Բոյցովը, ըստ որի՝ ապօրինի տիրապետողից գույքի հափշտակումն իր սոցիալական բնույթով նույնքան վտանգավոր է, որքան օրինական տիրապետողից հափշտակությունը, քանի որ այն խախտում է հասարակության մեջ սեփականության հարաբերությունների գործառույթյան ընդհանուր պայմանները և հանցավորին հնարավորություն է տալիս ապօրինաբար հարստանալու այլ անձանց հաշվին¹²:

Մեր կարծիքով՝ հափշտակված կամ շորթված գույքի հափշտակությունը չի կարող համարվել հափշտակություն՝ հետևյալ հիմնավորումներով:

Իր որոշումներից մեկում Հայաստանի Հանրապետության Վճռաբեկ դատարանը տվել է հափշտակության հետևյալ սահմանումը, «Հափշտակություն ասելով հասկացվում է՝ ուրիշի գույքն ապօրինի անհատույց շահադիտական նպատակով վերցնելը կամ այն հանցավորինը կամ այլ անձինը դարձնելը, եթե հանցավորն այդ գույքը տնօրինելու կամ օգտագործելու իրական հնարավորություն է ունեցել»¹³:

Բերված բնորոշման մեջ պարզաբանման է ենթակա «ուրիշի գույքը վերցնել» ձևակերպումը: Մասնագիտական գրականության մեջ «ուրիշի գույքը վերցնել» ասելով հասկացվում է սեփականատիրոջ կամ այլ օրինական տիրապետողի՝ տվյալ գույքի նկատմամբ ունեցած տիրապետումը այս կամ այն եղանակով դադարեցնելը¹⁴:

⁹ Տե՛ս **Владимиров В. А.** Квалификация похищений личного имущества. М., 1974, էջ 32:

¹⁰ Տե՛ս **Анашкин Г., Вышинская З.** Уголовно-правовая охрана личной собственности граждан // "Советская юстиция", 1987, էջ 17, 19:

¹¹ Տե՛ս **Никифоров Б. С.** Уголовно-правовая охрана личной собственности в СССР. М., 1954, էջ 22:

¹² Տե՛ս **Бойцов А. И.** Преступления против собственности. СПб., 2002, էջ 197 - 198:

¹³ ՀՀ Վճռաբեկ ուստանի 2013 թվականի սեպտեմբերի 13-ի որոշումը ԵԿԴ/0087/01/12 գործի վերաբերյալ, 31-րդ կետ:

¹⁴ Տե՛ս **Богданчиков С. В.** Уголовно-правовые и криминологические аспекты преступлений против собственности. М., 2011, էջ 63:

Տիրապետումը գույքի գտնվելն է սեփականատիրոջ տնտեսությունում, նրա **փաստացի** տնտեսական իշխանության ներքո: Տիրապետման իրավագործությունը գույքն իր տնտեսական իշխանության ներքո, սեփական տնտեսությունում պահելու՝ **օրենքի վրա հիմնված** հնարավորությունն է¹⁵: Մեկ այլ բնորոշման համաձայն՝ գույքի տիրապետումը սեփականատիրոջ կամ այլ **օրինական** տիրապետողի կողմից իր հաշվեկշռում գտնվող գույքի կամային վերահսկողությունն է, որի եղանակներն ու բավարարությունը որոշվում են նորմատիվ-իրավական ակտերով կամ գործարար շրջանառության սովորույթով¹⁶: Գույքին տիրապետելը ենթադրում է, որ անձը և՛ իրավական, և՛ **փաստացի** հնարավորություն ունի առանց խոչընդոտների իրականացնելու գույքի նկատմամբ իր կամքը: Գույքի տիրապետումը համարվում է դադարեցված, եթե անձն այլևս **փաստացի** հնարավորություն չունի իր գույքի նկատմամբ իրականացնել սեփական կամքը¹⁷:

Հափշտակության հանրային վտանգավորության էության մեջ անհրաժեշտ է առանձնացնել երկու բաղադրիչ՝ սոցիալ-տնտեսական (փաստական) և իրավաբանական: Սոցիալ-տնտեսական (փաստական) տեսանկյունից հափշտակությունը խախտում է գույքը սեփականատիրոջը պատկանելու հարաբերությունները: Հափշտակության հետևանքով սեփականատերը կորցնում է իր գույքի փաստացի տիրապետումը և դրանով իսկ կրում է իրական գույքային վնաս, քանի որ զրկվում է գույքի այս կամ այն օգտակար հատկություններից օգտվելու և գույքի գործառության կապակցությամբ որոշումներ կայացնելու հնարավորությունից: Ինչ վերաբերում է հափշտակության հանրային վտանգավորության էության իրավաբանական բաղադրիչին, ապա այն դրսևորվում է այն բանում, որ հանցավորը խախտում է սեփականության հարաբերությունների սուբյեկտիվ բովանդակությունը՝ սեփականության սուբյեկտիվ իրավունքը: Հափշտակության հետևանքով սեփականատերը գործնականում այլևս չի կարող իրականացնել իր տիրապետումից դուրս եկած գույքի նկատմամբ իր իրավունքները: Ինչպես իրավագիտորեն նկատում է Ս. Ելիսենը, հափշտակությունից հետո գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ սեփականության իրավունքը պահպանվում է: Որպես սեփականատեր՝ նա իրավունք ունի պահանջելու իր գույքը ապօրինի տիրապետումից, ստանալու իրեն պատճառված վնասի հատուցում: Սակայն ակնհայտ է, որ իր հայեցողությամբ գույքը տնօրինելու, տիրապետելու և օգտագործելու լիազորությունների իրականացման փաստացի հնարավորության մասին այս դեպքում խոսք լինել չի կարող¹⁸:

¹⁵ Տե՛ս «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ» / րնդհանուր խմբագրությամբ **Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի**, Եր., 2010, էջ 360:

¹⁶ Տե՛ս **Исмагилов Р.** Объект и предмет кражи // "Законность", 1999, № 8, էջ 49-52:

¹⁷ Տե՛ս **Богданчиков С. В.**, նշվ. աշխ., էջ 64:

¹⁸ Տե՛ս **Елисеев С.** Хищение похищенного: Проблемы квалификации // "Уголовное право", 2008, № 1, էջ 47 - 48:

Կարծում ենք՝ վերոգրյալով հիմնավորվում է, որ հափշտակված գույքի հափշտակությունն իր էությանմբ չի կարող համարվել հափշտակություն, և հակառակը պնդողները իրավացի չեն:

Այսպես, Ա. Ա. Ժիժլենկոյի այն փաստարկը, որ երկրորդ հափշտակողի համար տվյալ գույքը ուրիշի գույք է, որովհետև գտնվում է այլ անձի տիրապետման ներքո, հիմնավոր չէ: Մասնագիտական գրականության մեջ հափշտակության առարկայի իրավաբանական հատկանիշը մեկնաբանվում է հետևյալ կերպ. «Ուրիշի գույք է համարվում այն գույքը, որը գտնվում է այլ անձի սեփականության կամ **օրինական** տիրապետման ներքո և չի պատկանում հանցավորին»¹⁹: Այդ առումով Ս. Ելիսենը իրավացիորեն նշում է, որ քրեական օրենքը չի պաշտպանում և չպետք է պաշտպանի ապօրինի գույքային շահերը²⁰:

Հիմնավորված չի թվում նաև Գ. Ա. Կրիզերի այն փաստարկը, որ հափշտակված գույքը հափշտակելը բարդացնում կամ ամբողջությամբ բացառում է գույքը օրինական տիրապետողին վերադարձնելու հնարավորությունը, և ստացվում է, որ սեփականությանը վնաս է պատճառվում երկու իրավախախտների համակցված գործողությունների հետևանքով: Գույքի սկզբնական հափշտակությունը և այն քողարկելուն ուղղված գործողությունները կարող են կատարվել այնպիսի հանցավոր վարպետությամբ, որ գույքը օրինական տիրապետողին վերադարձնելն ի սկզբանե դառնա անհնար կամ չափազանց դժվար, և հակառակը՝ մինևույն գույքի բազմակի հափշտակությունները կարող են կատարվել հանցավոր վարպետության ցածր մակարդակով, և դրանց բացահայտումը կարող է դժվարություն չներկայացնել:

Բացի այդ՝ հափշտակություն կատարելու ընթացքում պատճառական կապի զարգացման տեսանկյունից սխալ է այն պնդումը, որ սեփականությանը վնաս է պատճառվում երկու իրավախախտների համակցված գործողությունների հետևանքով: Այսպես, հափշտակված գույքը հափշտակելու դեպքում բացակայում է պատճառական կապը կրկնակի հափշտակության և հետևանքի՝ սեփականատիրոջը պատճառված իրական գույքային վնասի միջև: Իսկ պատճառական կապը, ինչպես գիտենք, հափշտակությունների օբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշներից է²¹: Եթե հափշտակված գույքի հափշտակությունը որակվի որպես հափշտակություն, ապա կստացվի, որ սեփականատերը վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից պետք է ճանաչվի ինչպես առաջին, այնպես էլ երկրորդ հափշտակության տուժող: Մակայն ՀՀ

¹⁹ Жижиленко А. А., նշվ. աշխ., 2011, էջ 61:

²⁰ Ст' u Елисеев С. նշվ. աշխ., էջ 48:

²¹ Թերևս այդ առումով որպես հակափաստարկ կարող է ծառայել ավագակության ձևական հանցակազմը, սակայն մենք համակարծիք ենք այն հեղինակներին, ըստ որոնց ավագակությունը նույնպես անհրաժեշտ է սահմանել որպես նյութական հանցակազմով հանցագործություն (տե՛ս, օրինակ, Барсукова И. Г. Уголовно-правовая и криминологическая характеристика разбоя. Дис. канд. юрид. наук. М., 2005, էջ 49-51):

քրեական դատավարության օրենսգրքի 58 հոդվածի համաձայն՝ «Տուժող է ճանաչվում այն անձը, ում քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարքով անմիջականորեն պատճառվել է բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս: Տուժող է ճանաչվում նաև այն անձը, ում կարող էր անմիջականորեն պատճառվել բարոյական, ֆիզիկական կամ գույքային վնաս, եթե ավարտվեր քրեական օրենսգրքով չթույլատրված արարք կատարելը»: Ակնհայտ է, որ երկրորդ հափշտակությամբ սեփականատիրոջը որևէ գույքային վնաս անմիջականորեն չի պատճառվում, հետևաբար նա չի կարող ճանաչվել երկրորդ հափշտակության տուժող:

Ինչ վերաբերում է հեղինակների (Գ. Չ. Վիշինսկայա, Ա. Բոյցով) այն փաստարկներին, թե հափշտակված գույքի հափշտակությունը խախտում է սեփականատիրոջը պատկանող գույքային իրավունքների իրացման պայմանները կամ հասարակության մեջ սեփականության հարաբերությունների գործառույթյան ընդհանուր պայմանները և հանցավորին հնարավորություն է տալիս ապօրինաբար հարստանալու այլ անձանց հաշվին, ապա կարծում ենք, որ նշված պայմանների խախտումը դուրս է սեփականության՝ որպես քրեաիրավական պաշտպանության օբյեկտի շրջանակներից:

Իհարկե, հափշտակված գույքի հափշտակությունը հանրորեն վտանգավոր արարք է, սակայն, մեր կարծիքով, դրա հանրային վտանգավորության բնույթն արտահայտվում է ոչ թե սեփականության հարաբերությունների, այլ սոստեսական գործունեության, նյութական բարիքների իրավաչափ բաշխման հարաբերությունների խախտման մեջ: Իսկ եթե, օրինակ, ապօրինի տիրապետումից հափշտակվում է սահմանափակ շրջանառության գույք (հրազեն, պայթուցիկ նյութեր, ռադիոակտիվ նյութեր, թմրամիջոցներ, հոգեմետ նյութեր), ապա սեփականության դեմ ուղղված հանցագործությունը նույնպես բացակայում է. արարքը համարվում է հասարակական անվտանգության կամ բնակչության առողջության դեմ ուղղված հանցագործություն:

Այսպիսով, հանցագործության հետևանքով սեփականատիրոջ կամքին հակառակ նրա տիրապետումից դուրս եկած (հափշտակված, շորթված) գույքի հափշտակությունը չի կարող համարվել սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություն:

Այժմ քննարկենք այնպիսի գույքի հափշտակության քրեաիրավական գնահատականը, որը հանցավոր շրջանառության մեջ է դրվել հենց սեփականատիրոջ կողմից: Օրինակ՝ կարո՞ղ է արդյոք որպես հափշտակություն որակվել պաշտոնատար անձին տրված կաշառքի առարկայի հափշտակությունը կամ վարձու մարդասպանին սպանության դիմաց վճարված գումարի հափշտակությունը կամ, ասենք, թմրամիջոցների, հրազենի ապօրինի վաճառքից ստացված գումարի հափշտակությունը: Ներկայացված իրավիճակների միջև քննարկվող հարցի

տեսանկյունից սկզբունքային տարբերություն չկա, ուստի կոնկրետության ապահովման նկատառումներից ելնելով՝ քննարկենք կաշառքի առարկայի հափշտակության իրավիճակը:

Կաշառք ստացած պաշտոնատար անձը ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172 հոդվածի («Սեփականության իրավունք ձեռք բերելու հիմքերը») իմաստով չի կարող ձեռք բերել այդ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունք, նույնիսկ եթե կաշառք տվողն իր կամքով է կաշառքի առարկան հանձնում պաշտոնատար անձին: Այսպես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 172 հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է. «Սեփականատեր ունեցող գույքի նկատմամբ դրա առքուվաճառքի, փոխանակության, նվիրատվության պայմանագրի կամ գույքի օտարման այլ գործարքի հիման վրա սեփականության իրավունք կարող է ձեռք բերել այլ անձը»: Սակայն ակնհայտ է, որ կաշառք տալը և ստանալը քաղաքացիաիրավական իմաստով չի կարող համարվել գույքի օտարման այլ գործարք: ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 289 հոդվածի համաձայն՝ «Գործարքները քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց այն գործողություններն են, որոնք ուղղված են քաղաքացիական իրավունքներ և պարտականություններ սահմանելուն, փոփոխելուն կամ դրանց դադարելուն»: Թեև հոդվածում գործարքի կողմերի գործողությունների իրավաչափության մասին ուղղակի նշում չկա, սակայն քաղաքացիական իրավունքում որպես գործարքի պարտադիր հատկանիշ առանձնացվում է կողմերի գործողությունների իրավաչափությունը²²:

Մյուս կողմից՝ կաշառքը պաշտոնատար անձին տալու պահից դադարում է կաշառքի առարկա հանդիսացող գույքի նկատմամբ կաշառք տվողի սեփականության իրավունքը: Այսպես, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 279 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Սեփականության իրավունքը դադարում է սեփականատիրոջ կողմից իր գույքն օտարելու, սեփականության իրավունքից հրաժարվելու, գույքը ոչնչացնելու և գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի կորստի՝ օրենքով նախատեսված այլ դեպքերում»:

Ստացվում է հետաքրքիր իրավիճակ. կաշառք տալու պահից կաշառքի առարկա համարվող գույքի նկատմամբ դադարում է կաշառք տվողի սեփականության իրավունքը, իսկ պաշտոնատար անձը կաշառք ստանալու պահից ձեռք չի բերում դրա նկատմամբ սեփականության իրավունք: Այսինքն՝ որպես կաշառք տրված գույքը քաղաքացիաիրավական տեսանկյունից չի պատկանում ոչ մեկին: Թեև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 178 հոդվածի իմաստով տիրագուրկ է համարվում նաև այն գույքը, որը չունի սեփականատեր, սակայն կաշառքի առարկա հանդիսացած գույքը չի կարող համարվել տիրագուրկ:

²² Տե՛ս Գ. Մ. Մխչյան, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական իրավունք: Ընդհանուր դրույթներ: Ուս. ձեռնարկ, Եր., 2012, էջ 212:

Բանն այն է, որ ՀՀ քրեական օրենսգրքի 103.1 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Հանցագործության կատարման արդյունքում ուղղակի կամ անուղղակի առաջացած կամ ստացված ցանկացած գույքը, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտները կամ այլ տեսակի օգուտները, այնպիսի հանցագործության կատարման համար օգտագործված կամ օգտագործման համար նախատեսված գործիքները և միջոցները, որի կատարման արդյունքում ստացվել է գույք, ահաբեկչության ֆինանսավորմանն ուղղված գույքը, այդ գույքի օգտագործումից ստացված եկամուտները կամ այլ տեսակի օգուտները, սույն օրենսգրքի 215 հոդվածով նախատեսված մաքսանենգության ճանապարհով Հայաստանի Հանրապետության սահմանով տեղափոխված մաքսանենգության առարկաները, իսկ դրանց բացակայության դեպքում դրանց համարժեք գույքը, բացառությամբ բարեխիղճ երրորդ անձի գույքի, սուժողին և քաղաքացիական հայցվորին հանցագործությամբ պատճառված վնասների հատուցման համար անհրաժեշտ գույքի, ենթակա է բռնագանձման՝ հօգուտ պետության»: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 119 հոդվածի («Քրեական գործով վարույթն ավարտելիս իրեղեն ապացույցների մասին ընդունվող որոշումները») 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ «Հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված դրամը, այլ արժեքները և մյուս առարկաները դատարանի դատավճռով ուղղվում են դատական ծախսերի հատուցմանը, հանցագործությամբ պատճառված վնասի հատուցմանը, իսկ եթե հայտնի չէ վնաս կրած անձը, որպես եկամուտ՝ հանձնվում են պետությանը»: Հատկանշական է, որ նույն մասի 3-րդ կետը սահմանում է, որ դրամը, այլ արժեքները և մյուս առարկաները, որոնք **օրինական** տիրապետումից դուրս են եկել հանցագործության կամ օրենքով չթույլատրված այլ գործողությունների հետևանքով, հանձնվում են տիրապետողին, սեփականատիրոջը կամ նրանց իրավահաջորդներին:

Այն, որ հանցավոր «գործարքի» միջոցով ձեռք բերված գույքի հափշտակությունը չի կարող համարվել հափշտակություն, հիմնավորվում է նաև քրեական իրավունքի խնդիրների տեսանկյունից: Ինչպես իրավացիորեն նշում է Բ. Տ. Ռազզիլդիևը, առանց քրեական իրավունքի խնդիրները որոշակիացնելու անհնար է ձևավորել արդյունավետ քրեաիրավական քաղաքականություն²³:

Քրեական իրավունքի սոցիալական արժեքը նախ և առաջ հասարակական հարաբերությունների պաշտպանությունն է²⁴: Քրեական իրավունքի խնդիրը հասարակական հարաբերությունների **որոշակի**

---

²³ Տե՛ս **Разгильдиев Б. Т.** Задачи уголовного права Российской Федерации и их реализация. Саратов, 1993, էջ 4:

²⁴ Տե՛ս **Козаченко И. Я.** Уголовное право как основной инструмент уголовно-правового регулирования // "Уголовное право. Общая часть". М., 1997, էջ 18:

շրջանակի պաշտպանությունն է²⁵: Պետք չէ գերագնահատել քրեական իրավունքի պաշտպանիչ գործառույթը. անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ հասարակական հարաբերությունների քրեաիրավական պաշտպանությունը պետք է սահմանափակված լինի որոշակի շրջանակներով: Իսկ ի՞նչ սահմաններում պետք է իրականացվի քրեական իրավունքի պաշտպանիչ գործառույթը: Իրավունքի տեսության մեջ իրավունքի գործառույթը բնորոշվում է որպես իրավունքի սոցիալական կոչում, հասարակական հարաբերությունների վրա իրավական ներգործության ուղղություն²⁶:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 163 հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Մեփականության իրավունքը սուբյեկտի՝ օրենքով և այլ իրավական ակտերով **ճանաչված ու պահպանվող** իրավունքն է՝ իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրեն պատկանող գույքը»: Նույն հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ «Մեփականատերն իրավունք ունի իրեն պատկանող գույքի նկատմամբ, իր հայեցողությամբ, կատարել օրենքին չհակասող և այլ անձանց իրավունքներն ու **օրենքով պահպանվող շահերը չխախտող** ցանկացած գործողություն, այդ թվում՝ իր գույքը որպես սեփականություն օտարել այլ անձանց, նրանց փոխանցել այդ գույքի օգտագործման, տիրապետման և տնօրինման իրավունքները, գույքը գրավ դնել կամ տնօրինել այլ եղանակով»:

Ակնհայտ է, որ հասարակական հարաբերությունների քրեաիրավական պաշտպանության շրջանակները պետք է սահմանափակվեն դրանց մասնակից կողմերի միայն օրինական շահերի պաշտպանությամբ: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի Հատուկ մասի մի շարք հոդվածներում (143, 148, 214, 308, 309 և այլն) որպես հանրորեն վտանգավոր հետևանք նախատեսված է անձի, հասարակության, պետության օրինական շահերին պատճառված վնասը:

Կարծում ենք, որ անձի անօրինական շահը չի կարող պաշտպանվել օրենքով: Եթե անձը կաշառք է տալիս՝ փորձելով նման եղանակով բավարարել իր ապօրինի շահերը, կամ ապօրինի գնում է թմրամիջոց և սեփական գույքն իր տիրապետումից դուրս է բերում իր իսկ հանցավոր գործողություններով, ապա այդ գույքի շուրջ այլևս չի կարող ձևավորվել քրեաիրավական պաշտպանության ենթակա սեփականության հարաբերություն: Հետևաբար, հանցավոր «գործարքով» ձեռք բերված գույքի հափշտակության դեպքում սեփականության պաշտպանությանն ուղղված հասարակական հարաբերությունները չեն վնասվում, ուստի հափշտակությունը բացակայում է:

Քննարկվող հարցի առնչությամբ անչափ կարևոր նշանակություն

²⁵ Տե՛ս **Разгильдиев Б. Т.**, նշվ. աշխ., էջ 43:

²⁶ Տե՛ս **Радько Т. Н.** Функции права // "Общая теория права". Нижний Новгород, 1993, էջ 267:

ունի ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «... պետությունը պարտավոր չէ գործող քաղաքացիական օրենսդրության պահանջների անտեսմամբ գործարքներ կնքած քաղաքացիների գույքային և այլ իրավունքների վերականգնումը դիտել հանրային շահի տիրություն և հանրային միջոցներ ծախսելով՝ իրականացնել նշված մասնավոր շահերի քրեաիրավական պաշտպանություն»²⁷:

Եթե, ըստ Վճռաբեկ դատարանի իրավական դիրքորոշման, պետությունը պարտավոր չէ հանրային միջոցներ ծախսելով իրականացնել քաղաքացիական օրենսդրությունը խախտած անձանց գույքային շահերի քրեաիրավական պաշտպանություն, ապա այդպիսի պաշտպանությունն առավել ևս չպետք է տարածվի այն անձանց վրա, ովքեր իրենց շահերը փորձել են բավարարել քրեական օրենսդրության խախտմամբ:

Այսպիսով, քրեական իրավունքի պաշտպանիչ գործառույթի տեսանկյունից սեփականության քրեաիրավական պաշտպանությունը սահմանափակվում է միայն օրինական տիրապետման ներքո գտնվող գույքի շրջանակներով, և ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի հափշտակությունը չի կարող համարվել սեփականության դեմ ուղղված հանցագործություն: Ընդ որում, նշանակություն չունի, թե հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքը ինչպես է դուրս եկել սեփականատիրոջ տիրապետումից՝ վերջինիս կամքից անկախ, թե՞ հանցավոր շրջանառության մեջ է դրվել հենց նրա կողմից: Այդ երկու իրավիճակների միջև տարբերությունն այն է, որ առաջին դեպքում գույքը ենթակա է վերադարձման սեփականատիրոջը, իսկ երկրորդ դեպքում՝ բռնագանձման հոգուտ պետության:

Չարկ է նշել, որ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքի հափշտակությունը չի կարող հափշտակություն համարվել միայն այն դեպքում, երբ անձը գիտակցել է, որ տվյալ գույքը նա վերցնում է ապօրինի տիրապետումից: Եթե հափշտակողը չի գիտակցել, որ տվյալ գույքը ձեռք է բերվել հանցավոր ճանապարհով, ապա արարքը փաստական սխալի կանոններով պետք է որակվի որպես հափշտակության կոնկրետ տեսակի փորձ:

Եթե հանցավորը գիտակցում է, որ իր կողմից հափշտակվող գույքը ձեռք է բերվել հանցավոր ճանապարհով, արարքը պետք է համարվի ոչ թե սեփականության, այլ տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործություն, քանի որ դրանով վնաս է պատճառվում ոչ թե կոնկետ սեփականատիրոջ կամ գույքի օրինական տիրապետողի իրավունքներին, այլ սեփականության հարաբերությունների գործառության և նյութական բարիքների իրավաչափ բաշխման ընդհանուր պայմաններին: Ել-

²⁷ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 24-ի որոշումը ԵԿԴ/0176/01/09 գործի վերաբերյալ, 31-րդ կետ:

ներով վերագրյալից՝ առաջարկում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի 22-րդ գլուխը («Տնտեսական գործունեության դեմ ուղղված հանցագործությունները») լրացնել նոր՝ 216.1 հոդվածով՝ հետևյալ բովանդակությամբ՝

«Հոդված 216.1. Ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքին տիրանալը

1. Ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքն ապօրինի տիրապետումից անհատույց վերցնելը՝ այն հանցավորինը կամ այլ անձինը դարձնելու նպատակով՝

պատժվում է...:

2. Սույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է՝

1) խոշոր չափերով,

2) մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ,

3) կյանքի կամ առողջության համար ոչ վտանգավոր բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով՝

պատժվում է...:

3. Սույն հոդվածի առաջին կամ երկրորդ մասով նախատեսված արարքը, որը կատարվել է՝

1) առանձնապես խոշոր չափերով,

2) կազմակերպված խմբի կողմից,

3) կյանքի կամ առողջության համար վտանգավոր բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով՝

պատժվում է...»:

Կարծում ենք, որ առաջարկվող օրենսդրական լրացումը կնպաստի ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույքը ապօրինի վերցնելու դեպքերի ճիշտ որակմանը:

Բանալի բառեր – *ակնհայտ հանցավոր ճանապարհով ձեռք բերված գույք, հափշտակություն, սեփականության իրավունք, գույքի տիրապետում, քրեական իրավունքի խնդիրները, քրեական օրենսգիրք, քաղաքացիական օրենսգիրք*

МИСАК МАРКОСЯН – Уголовно-правовая оценка хищения имущества, заведомо добытого преступным путём. – Чтобы правильно квалифицировать хищение, необходимо уточнить пределы уголовно-правовой охраны собственности с точки зрения охранительной функции уголовного права. В статье рассматривается вопрос – правильно ли квалифицировать хищение имущества, заведомо добытого преступным путём, как преступление против собственности? Анализ соответствующих норм уголовного и гражданского законодательства, а также высказанных в литературе по уголовному праву мнений позволяет заключить, что хищение имущества, добытого преступным путём, не может являться преступлением против собственности.

В заключительной части статьи изложено законодательное предложение – криминализовать завладение имуществом, которое добыто заведомо преступным путём, как преступление в сфере экономической деятельности.

Ключевые слова: имущество, заведомо добытое преступным путём, хищение, право собственности, задачи уголовного права, уголовный кодекс, гражданский кодекс

MISAK MARKOSYAN – *Criminal-Legal Qualification of the Plunder of Property Obtained in an Obviously Criminal Way.* – The clarification of the bounds of criminal-legal protection of property from the aspect of criminal law’s maintaining function is an important prerequisite for correct qualification of plunders.

The possibility of qualification of the plunder of property obtained in an obviously criminal way as a crime against property is discussed by the author in the article presented. On the basis of criminal and civil legislation provisions’ analysis and study of different scientific approaches stated by legists in criminal law, author concludes that plunder of property obtained in an obviously criminal way can’t be qualified as a crime against property.

In the final part of the article the author makes a legislative proposal - to criminalize the possession of property obtained in an obviously criminal way as a crime against economic activity.

Key words: *property, obtained in an obviously criminal way, plunder, right to property, possession of property, objectives of criminal law, Criminal Code, Civil Code*